

*Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
Г чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!*
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШНЯ
ЛЕМКІВ
STOWARZYSZENIE
LEMKÓW
LEMKO
ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК ✦ РІК XVI, Нр 6 (81) Листопад Грудень 2004 ✦ Крениця Ліґниця

*...Зыйде звiзда на Кычерi,
посiдаме до Вечерi,
будеме ся веселити
щыро Господа просити,
же нам помiг ся дiждати
Святий Вечер зас стрiчати.*

(Іван Головчак)

Бесіда

Часопис Головного Заряду
Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню
історіі, культуры
і языка Лемків

інформуючий о жыттю
нашой і братніх нам
суспільности

плекаючий вірні
надії прадідів і вітців

В *Бесіді* почувеш смак
рідного слова, такого,
як передати го треба
твоім дітям і внукам

Буд спілчастником
і спілтворцьом *Бесіды*,
бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду
Внуку і Діду!

Русинські організації звертаються до міжнародної громадськості, до русинських організацій в інших державах Європи та цілого світу проявити свою солідарність із волевиявленням народів України.

(НН) Заява русинських громадських організацій (...) з приводу фальсифікації владою результатів виборів Президента України..., стор. 6

(...) Юлий Ставровскій-Попрадод не є серед Лемків цілком незнаний, забытий. Може дакус акуратні зато, што жыє, де жыє, рідным языком. Бодай в тій жменці великой його душы, яку – нібы жменю червеных карпатскых ягідок – повело ся нам назберати і дарувати народови.

Петро Трохановскій, *Юлий Ставровскій-Попрадод в моіх заінтересуванях*, стор. 9-11

Zawsze jestem pełen uznania za społeczne zaangażowanie w utrwalanie i kontynuowanie rusińskiej kultury m.in. dr Ołeny Duć-Fajfer, Pawła Stefanowskiego, Piotra Trochanowskiego, Andrzeja Kopczy i innych uczestników tych Łemkowskich Jesieni Twórczych. Dla mnie są zawsze jednakowo wzruszające i wzbogające duchowo, dające nowe szersze pole do własnej twórczości.

Marian Janiga, *XII Łemkowska Jesień Twórcza*, ст. 12-13

А сам Никыфор? Но што-ж, Краузе разом зо своїом женом Йоанном (вспілсценаристком фільму) вказал Го нам яко безрадного хоц впертого чловечка, котрий плянче ся медже малярньом, в котрій робит його опікун, а креницьким дептаком, де вказує свої малюнкы, котрыма ни хто ся не інтесує. А преця в 1960 році (початок фільму) Никыфор был уж узнаним в світі малярьом, мал выставки в Парыжи і в Амстердамі...

Андрій Копча, *(Nie) Mój Nikifor*, стор. 16

(...) В перший рік війны я мусіл дати Німцьови пят штук худобы нараз. Они узнавали расовы коровы (барнасты), а як были таркасты коровы – то брали на третю і четверту клясу і бесідували, што они ідут на мясо. Тоты таркасты коровы, червены были найліпшы до хову і до доіня, але што з того кой іх позаберали.

Богдан Горбаль, *История немалювана* (інтервю зо Семаном Теличком...), стор. 17-18

На передній сторони окладинкы: *Сянями на Велию* (Тылич). Фото: Петро Басальга.

На задній сторони окладинкы: *Церков Св. Параскевы в Камяній*. Фото: Тереса Басальга.

Новини – не новини не лем з Лемковини

◆ 5 вересня в русиньскым духом, хоц од языковой страны помадаршеним уж селі Болдокеваралі одбыла ся кермешова Служба Божа в церковнославянськым языку. Ту підсиліно духа тримаючых ся на ниточці братів – Русинів прибыли гости аж і зо заграниці.

◆ 5-6 вересня в Бортным, Ждыни і Горлицях одбыл ся цикль торжеств, зачатий одзначыньом 90. річниці Талергофу (Бортне), з посвячыньом обновленого памятника, закінчений же праздником Священномученика Максима.

◆ 13-15 вересня Інститут Славянознавства Росийской АН організувал медженародну наукову конференцію на тему „Государственная самостоятельность Украины и Белоруссии и основные тенденции освещения прошлого восточного славянства мировой наукой”. Серед 27 рефератів три дітхнули... русиньской тематикы, в тым і лемківской (проф. Еугеніюш Коко з Гданьского Університету).

◆ 18-19 вересня Стоваришыня Лемків організувало екскурсію – поломничество до Талергофу, на 90. річницю (докладні) прибытя першого транспорту вязненых там Лемків. Враз з двома священниками, в поломничестві взяло участ 30 осіб.

◆ 19 вересня лосяне справляли свій кермеш (Рождество Пресв. Богородиці). Од кільох років, попри церковных торжествах, організуваны сут в Лоси з нагоды кермешу тіж выступы, выставки о свѣтскым характері.

◆ 21 вересня в креницькым кині „Явожына” одбыла ся премьера фільму Кшиштофа Краузе „Мій Никыфор” („Мой Nikifor”). Тот, од

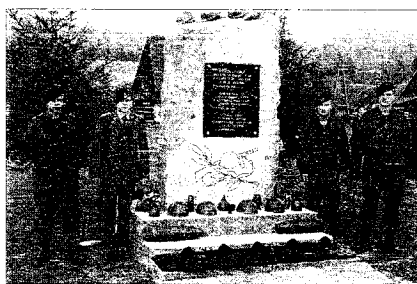
страны драматургії (лем), інтересуючий фільм Лемкы прияли з мішаньма одчутьями.

◆ 26 вересня в Пряшові одбыло ся посвячыня обновленого і знані розбудуваного православного Собору Св. Александра Невского. Попри господарю – Митрополиті Миколаю достойным гостьом была на торжестві Митрополита Америки і Канады Герман – уродженец той землі.

◆ 29 вересня – 3 жолтня в Стащынні к/Гуменного (з парадным – гальовым концертом в Свиднику) одбыл ся 3. річник фестивалю „Спывы Мого Роду”. Участ взяло такой 100 спываків. В категорії діточий выграла Лівія Густак, серед дорослых – тріо: Яна Контур, Владіміра Кеселиця і Марія Рішко. Спілорганізатором фестивалю была Русиньска Оброда.

◆ 3 жолтня Гожів Великокоп. мал можливист (окрем шторічної Стрчы з Лемківском Культуром) ожыти лемківськым духом. Того дня одбыла ся ту наступна обіздова проєкція фільму Андрия Копчы „Акція Вісла”.

◆ 5 жолтня в скансені – Музею Лемківской Культуры в Зындрановій посвячено обновлений Памятник Героіам з Карпат 1944-1945 років. Памятник высадили в повітря саперы Людового Войска Полского 1 грудня 1976 р. Тепер воздвигли го саперы Войска Польского (знимка долов).

◆ 7 жолтня в пряшівськым Рускым Домі газдове той альма матер організували науковий семінар посвячений 105. річниці смерти Юлія Ставровского-Попрадова. В семінарі брал участ, як еден з прелегентів, редактор „Бесіды” П. Трохановскій.

◆ 14 жолтня, на Покровы – барз популярным коласи на Лемкови-

ні кермешовым празднику – святкувано в Білянці, Ждыни і Ганчові. В тым остатнім селі найторжественнійше, бо з участю Й. В. Архиепископа Адама, а тіж епархіяльного хору „Ірмос”.

◆ 15 жолтня Театр Александра Духновича отворил на власній сцені новий сезон премьером „Дон Кіхота” в режисерії Матуша Ольгы, з драматургійом Василя Турка. Головну ролю – Дон Кіхота – заграл Осиф Ткач.

◆ 16-17 жолтня одбыла ся XII Лемківска Творча Осін. Перша ей част проходила в пенсіонаті „Мева в Крениці, друга – в Рускій Бурсі в Горлицях. Імпреду посвячено 90-ій річниці Талергофу. (Чытай на стор. 14 і в спеціальным выданю Бесіды – Антологія XII Лемківской Творчой Осени).

◆ 20-23 жолтня одбыл ся в Пряшові 2. річник Медженародного Театрального Фестивалю „Карпатфест”. Організаторами были Театр А. Духновича (на отворіня выставил *Дон Кіхота*) і Общество Приятелів ТАД. Выступили: Тарновскій Театр з Польщы, руснацкій - „Дядя” з Войводіны, і словацкы: „Акторес” з Рожнявы, Театр Й. Заборского з Пряшова та „Асторка-Корзо” з Братиславы.

◆ 28 жолтня в Центрі Культуры Ромів в Тарнові незалежна комісія Рады Европы стрітила ся з представниками Орміян, Ромів, Словаків і Лемків. Лемків репрезентували Др Олена Дуць-Файфер і Петро Трохановскій.

◆ 28-29 жолтня в Старій Лесній (Словакия) проходила наукова конференція в рамках програму „Нарід, народности і етнічны группы в процесі трансформуючого ся суспільства”. В русиньскій субтемы выступили мздже ін. др А. Плішкова та др М. Гайдош.

Spotkali się na „Watrze”

Już po raz czternasty spotkały się na tradycyjnej „Watrze” w Ługach łemkowskie i polskie rodziny, aby spędzić kulturalnie wolny czas. (...)

Imprezę, którą nad Jeziorem Żabim w Ługach zorganizowało w sobotę 17 lipca br. Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej z siedzibą w Strzelcach Krajeńskich, otworzono z małym poślizgiem (oczekiwano na uczestników). Tradycyjnie rozpoczęto ją od rozpalenia ogniska (watry) przez najstarszego mieszkańca Ługów. Już po raz trzeci zaszczycił tego dostąpił senior łemkowskiego rodu Siwców, 84 letni Szymon Siwiec (przed 2002 rokiem rozpałał nieżyjący Wasyl Gerbera).

Później miało miejsce oficjalne otwarcie „Watry”, którego dokonali prezes SMKŁ Andrzej Tutko i starosta powiatu strzelecko-dreźnieckiego Wiesław Makowski. Potem rozpoczęły się prezentacje zespołów artystycznych.

Na scenie w Ługach wystąpiło sześć różnorodnych grup folklorystycznych i folkowych: „Czeremcha” z Wałcza, „Smerek” z Rudnej k. Lubina, „Okmel” z Przemkowa oraz zespoły folkowe „Drewutnia” z Lublina i „Serencza” z Gorlic. W tej rozwijającej się z roku na rok imprezie cieszy niezmiernie liczny udział polskiej i łemkowskiej młodzieży. (...)

Wesołe łemkowskie piosenki śpiewano również przy biesiadnych stołach, których blisko 50 rozstawiono na obrzeżach okazałego placu przy jeziorze. Przy jednym z nich piękne pieśni o „Łemkowynie” śpiewała swoim gościom z Polski i Niemiec, dawna solistka zespołu „Chwyłyńa”, Luba Krynicka. Podczas tegorocznej „Watry” przypadły jej urodziny. Lubę wywołano na scenę. Były życzenia od przyjaciół oraz podziękowania i łzy wzruszonej jubilatki. Kiedy ze sceny zesza gorąco oklaskiwana „Serencza” rozpoczęła się, trwająca do białego rana zabawa. Płyta taneczna pękała dosłownie w szwach.

– Jesteśmy zadowoleni razem z współtwórcą „Watry”, ks. Arturem Grabanem, że ta kulturalna, rodzinie-biesiadna impreza wypadła tak dobrze (...) - powiedział

podsumowując tegoroczną „Watrę” prezes SMKŁ, Andrzej Tutko.

Sobotnią „Watrę” w Ługach prowadziły: Anna Ryzdanicz z Wrocławia i Lidia Kowalska z Gorzowa Wlkp. Imprezę finansowo wsparły: Ministerstwo Kultury i Sztuki, Fundacja Wspomagania Wsi, Starostwo Powiatowe w Strzelcach Kraj., Urząd Miasta i Gminy w Dobiegniewie. (Grzegorz Graliński, *Ziemia Strzelecka*, Nr 14/2004

Film piękny i mądry

– Mieliśmy już kilka premier, ale ta jest naprawdę niezwykła. Chyba jednak przekonam męża, żebyśmy się tutaj do Krynicy na stałe przenieśli – powiedziała wzruszona Joanna Kos-Krauze, współautorka scenariusza do filmu „Mój Nikifor” po pierwszej projekcji w kinie „Jarorzyna”. (...)

Wtorkowa premiera była wielkim wydarzeniem. W hallu kina gości witał łemkowski zespół „Serencza”. Obok nich przycupnął sam Nikifor (rzeźba Piotra Szymankiewicza z Lublina została tutaj dowieziona przez Andrzeja Piszczka). Pojawienie się bohaterów wieczoru wywołało aplauz czekających na nich widzów. Podobnie było już przez cały wieczór, który świetnie przeprowadził znany kabareciarz, aktor, autor tekstów i wykonawca piosenek Jan Jakub Należyty, który wyrecytował wiersz specjalnie na tę okazję napisany. Z krótkim programem baletowym wystąpił zespół „Miniatury”.

Film zrobił ogromne wrażenie. Wszyscy w skupieniu oglądali historię genialnego, choć odrzuconego przez wielu artysty, którym w roku 1960 zaopiekował się plastyk Marian Włosiński.

Po zakończeniu filmu na chwilę zapadła cisza, a później wszyscy wstali z miejsc i rozległa się burza braw.(...)(Piotr Gryźlak, *Dziennik Polski*, 23 września 2004)

Była burza braw, wiele zachwytów, wzniosłych, patriotycznych przemówień. Nie stało – jak mawiał Cygan – jednej „marnej” rzeczy. Nie przemówiły skrzypce bodaj małą nutką zemli Nikifora, do której, wyganiany, z miłością wracał.

Ulubieniec fałszerzy

Niedzielne popołudnie na Kole. Tuż przy bramie trzydziestoparolatnia elegancka kobieta. Przed nią

imponująca kolekcja: trzy Nikifory, jeden Witkacy i jeden Makowski. Całość za tysiąc złotych. Wyjątkowa okazja. Wybieram najmniejszego nikifora. Zbijam cenę ze 100 złotych do 80... i wiem, że wyrzucam je w błoto. Ten Nikifor i pozostałe 20 akwarel, które oglądałam na warszawskim targu staroci, są fałszywe. Tak jak większość obrazów krynickiego malarza krążących po polskim rynku sztuki.

Zbigniew Wolanin, kustosz z Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu, szacuje, że przez całe swoje życie Epifan Drowniak (bo tak brzmiało prawdziwe imię i nazwisko Nikifora) stworzył kilkadziesiąt tysięcy obrazów. (...)

(...) Prawdopodobnie liczba fałszywek wkrótce się podwoi, jeśli film Krzysztofa Krauzego „Mój Nikifor”, który wszedł właśnie na ekrany kin, odniesie komercyjny sukces! Domy aukcyjne już odnotowują wzrost zainteresowania Nikiforem. (...)

Obrazy Nikifora nie są „ładne” ani wesołe. Są bardziej rozmyślanie niż opisem. Łączy je wszystkie nauwność kompozycji, ostrość rysunku i absolutny słuch barwy. Magazyn „Drapeau Rouge” pisał entuzjastycznie: „Nikifor znajduje dla swoich obrazów czułość kolorów i harmonię tonów tak rzadkiej subtelności, że może wywołać zazdrość dyplomowanych malarzy. (...)”.

Zalew podróbek Nikifora nie dziwi Jadwigi Migdał, kustosz z Muzeum Etnograficznego w Warszawie. – Cena jest atrakcyjna, więc chętnych nie brakuje. Zaprawieni handlarze sprzedają im odpowiednią bajkę. Dopiero w domu pojawia się refleksja, czy to aby na pewno Nikifor – mówi.(...)

Jedno jest pewne – trzeba jak ognia unikać tak zwanych okazji. – Są fabryki Nikiforów, które sprzedają swoje obrazy w Internecie. Jedna jest na Śląsku, druga w Koszalinie, a trzecia w Nowym Sączu – mówi Zbigniew Wolanin z nowosądeckiego Muzeum Okręgowego. – Widziałem podróbki nawet w katalogach renomowanych domów aukcyjnych. Mam wrażenie, że robią je nieźli malarze.(...)

Czy w Polsce ktoś próbuje walczyć z podróbkami? – Wprowadzanie na rynek fałszywych obrazów jest normalnym przestępstwem i powinno być ścigane. Każdy, kto pada ofiarą takiego oszustwa, powi-

ниен się zgłosić na policję – uważa Wolanin. Ale rzeczywistość wygląda inaczej. – Galerie nie dzwonia, bo nie chcą szumu. Odmawiają przyjęcia obrazu i na tym sprawa się kończy – tłumaczy podkomisarz Dariusz Nowak, rzecznik małopolskiej policji. (...) (Joanna Gorzelińska, *Przekrój*, 10.10.2004)

„Lemko Tower” otwarta

W sobotę 28 sierpnia miało miejsce uroczyste otwarcie Centrum Kultury Łemkowskiej - „Lemko Tower”. W uroczystości, obok licznej grupy społeczności łemkowskiej, udział wzięli miejscowi samorządowcy z przewodniczącą Rady Miejskiej Danutą Ławnik i burmistrzem Romualdem Gawlikiem na czele. (...)

W październiku 2003 roku Rada Miejska Strzelec Krajeńskich przekazała nieczynną, poniemiecką wieżę Stowarzyszeniu Miłośników Kultury Łemkowskiej, które wyraziło chęć adaptowania opuszczonego budynku na swoją siedzibę.

Szybko przystąpiono do remontu i stara wieża dość szybko otworzyła swoje podwoje. (...) Uroczyste otwarcie Centrum Kultury Łemkowskiej - „Lemko Tower” odbyło się w asyście prawosławnego duchowieństwa, przedstawiciele łemkowskiego stowarzyszenia oraz licznie przybyłych radnych Rady Miejskiej. Symbolicznego otwarcia „Lemko Tower” dokonała najstarsza Łemkini Anna Czakłosz z Bronowic (...). Uroczystość okraszono promocją nowej książki pt. „Z łemkowskiej skrzyni” cz. II Opowieści z Brzozy i okolic, prowadzoną przez wrocławiankę Annę Rydzanicz oraz występem zespołu „Chwylyna”, który po tym ważnym wydarzeniu przeniósł się wraz ze wszystkimi z wnętrza wieży do naturalnego ogrodu, gdzie odbywała się polsko – łemkowska biesiada. (...)

Andrzej Tutko - prezes Stowarzyszenia Miłośników Kultury Łemkowskiej w Strzelcach Krajeńskich. - Otwarcie Centrum Kultury Łemkowskiej - „Lemko Tower” jest w dużej mierze zasługą młodego i energicznego proboszcza parafii prawosławnych w Brzozie i Ługach ks. Artura Grabana, którego przyjazd na nasz teren szybko zaktywizował nasze niemrawe dotychczas środowisko. (...) (Grzegorz Grafiński, *Ziemia Strzelecka*, 03.09.2004)

Велике свято православних вірників

За участю Його Блаженства Германа, світським іменом Осиф Швайко, дідо і баба якого походять із русиньської середина на виходнім Словеньску, архієпископа вашингтонського, митрополити Америки і Канади і його допроводу, за участі Його Блаженства Николая, митрополити чеських земель і Словакії, як і штатных і великой громады вірників, 26 септембра того року в Пряшові, в Катедральнім храмі св. Александра Невського, ся святочна літургія на честь посвячіння храму. На його реконструкцію, яка ся реалізовала од 2001 року, ся збрали православны вірники з цілого Словеньска і споза граніці, што было проявом їх одданости церкви і доброй волі помочі тому ділу. Главным організатором при реконструкції був о. Михал Швайко, тайомник Пряшівської православної єпархії і оправця пряшівської фарности. На выштыку роботу при реконструкції дозерав пан Василь Корманик із Орябины.

Його Блаженство Николай, митрополита церкви в чеських

землях і Словакії, сердечно подяковав митрополитови Германови за його перебування в своїм прадіднім краю, меджі вірниками в Братиславі, Михаловцях, Меджілабірцях, Свідники, в Кобыльніцях і інде, і підкреслив, же є радий, же православны вірники не стратили свою ідентіту, же потомці місійной роботи св. Алексія Товта, родом з Кобыльніц при Гиралтовцях, однесли чутя єдноты

православної церкви і кус домова.

- *З великов радостьов ем служив і посвятив Храм св. Александра Невського. Моя навштіва в Чехах (заокеаньска православна делегация перебувала в Чехах ос 18 до 21 септембра) і на Словеньску перешла барз скоро. Ани не знам як высловити свою радость із погоциня, із стріч з духовенством, з молодежов, – поів митрополита Германа, кедь перебрав Орден св.Кіріла і Мефодія 1-го ступня і медалы ПБФ. Убезпечив митрополиту Николаю о сполупраці з православнов церквов на Словеньску і о конштруктивных односинах з іншыма церквами. – Навштіва ня наповнила великов радостьов. Все будете в моїх молитвах. І хоць нас оддалують кілометры, любов, учіня Христова, все нас буде зєдиняти, – поів митрополита Германа і передал моцці св. Алексія Товта, які будуть выставлены в Храмі св. А. Невського в пряшові на достойнім місцю. В рамках святочной літургії было нагороджене митров о. михала Швайка за роботу при обновліню і реконструкції катедрального храму, як і іншыма нагородамаи представителів православного духовенства.*

(Марія Мальцовска, *Народны Новинкы*, ч. 40-41, 6 октобра 2004)

ЗАЯВА

русинських громадських організацій та Зібрання русинської інтелігенції з приводу фальсифікації владою результатів виборів Президента України та загострення політичної ситуації в державі

Русинські організації протягом усього перед-виборчого періоду та під час виборів однозначно виступали за проведення демократичних виборів та обрання легітимного Президента України. Незважаючи на те, що русини в Україні не визнані як національність, вони не байдужі до долі держави, тому активно взяли участь у виборах.

Однак нинішня влада України зробила все можливе, щоб сфальсифікувати результати виборів. Заявляємо, що вибори не відповідають європейським стандартам волевиявлення громадян, сфальсифіковані результати виборів мали на меті будь-якою ціною віддати перевагу кандидату від правлячої влади, вони стали дестабілізуючим чинником в державі та здатні привести до громадянської війни. Всю відповідальність за це покладемо на нині діючого Президента України Леоніда Кучму.

Одночасно вибори засвідчили, що єдиний кандидат від об'єднаної опозиції Віктор Ющенко є на сьогодні загальноновизнаним національним лідером, тільки сплановані масові фальсифікації з боку влади, що значною мірою вплинули на результати виборів, не дозволили йому отримати переконливу перемогу на виборах.

Вимагаємо від ЦВК відмінити результати виборів президента на тих ділянках, де вони були допущені, відмінити остаточні результати виборів як такі, що не відповідають волевиявленню народів України.

Вимагаємо від усіх політичних сил України не допустити кровопролиття в державі, здійснити всі заходи по стабілізації ситуації в країні та мирній передачі повноважень президента легітимно обраному народом Президенту України Віктору Ющенко.

Вимагаємо від Ужгородської міськради, Закарпатської обласної ради негайно на позачерговій

сесії визнати Віктора Ющенка Президентом України, виконувати всі його укази та розпорядження.

Русинські організації звертаються до міжнародної громадськості, до русинських організацій в інших державах Європи та цілого світу проявити свою солідарність із волевиявленням народів України.

Русинські громадські організації та Зібрання русинської інтелігенції звертаються до всіх представників нашого багатонаціонального краю в цей доленосний для України час об'єднати свої зусилля та висловити однозначну підтримку Віктору Ющенко на шляху України до демократії, соціального прогресу та процвітання!

Учасники засідань
Ужгородського общества
Подкарпатських русинів,
Ужгородського общества ім. А. Духновича,
Зібрання русинської інтелігенції Закарпаття

Ужгород
Закарпатська область
24 листопада 2004 року

Ци розыйдут ся ішы хмары над нашым Крайом?

Писмо славістів сьвіта до Ректора Пряшівського Університету

Проф. Др Франтішек Мігіна
Ректор Пряшівського Університету

Шановний Професоре Мігіна,

як славісты і академічны працovníкы, котры ся ін-тересуют русиністыком і языковыма правами меншын, мы долов підписаны, выражаеме нашу позицію што ся тычыт стану Одділіня Русиньского Языка і Культуры в рамках Інституту Народовостьовых Студий на Пряшівськым Університеті.

Одділіня Русиньского Языка і Культуры зачало діяти в 1998 році як перше одділіня в рамках ново-заложенного Інституту Народовостьовых Студий і Чужых Языків. Заміром того Інституту є студіюваня проблемів народовых меншын на території Словацкой Републикы з згоди з рамковым умовом Рады Европы *О охороні народовых меншын* і інчыма умовами OSCE. В тым ділі Одділіня Русиньского Языка і Культуры одограло важну ролю в одроджуваню русиньского языка і культуры, што было зліквідуване в трак-ті долгых років тоталітарной власти.

Перша інституція такого характеру – Одділіня Русиньского Языка і Культуры на Пряшівськым Університеті была прыята як медженародний центр русині-стики і ей заложыня было ухвалене медженародным академічным товариством. Офіційна інавгурація Од-діліня в квітні 1999 р. была потужена головном ме-дженародном конференційом о русиньскым языку при участ академічных працovníків з ЗША, Канады, Шве-ції, Естонії, Польщы, Угор і бывшой Югославії. Піл-нічноамерицкы і европскы академічны працovníкы высловили підпору русиньскому програмови на Пря-шівськым Університеті посередництвом фінансовых і книжковых дарів. Вдяка тым дарам од академічных організацій в Евромі і Америці книжниця Одділіня здобыла одну з найбогатшых збірок русиньскых кни-жок і часописів в Словації. Вельке значыня має, же Ме-дженародна Рада Дошлїджынь і Выміны (IREX) пред-ложыла Пряшівскій Університет як головне місце сту-дий для академічных працovníків, котры ся інтере-суют русиністыком, дідином, котра каждого рока выкликує заінтересуваня все векшого числа академіч-ных працovníків.

Одділіня Русиньского Языка і Культуры встигло уж мати осягніня полячы своє педагогічне заданя по-средництвом едукації будучых учытели русиньского языка для основных шкіл. В першых роках своей ек-зистенції здобыло заінтересуваня серед веце як двад-цетьох студентів і в році 2003 промувало першу групу кваліфікуваных учытели русиньского языка і культу-ры. Вдяка Одділіню Русиньского Языка і Культуры,

кед му буде уможливлене роснути, просперувати – дальша генерація Русинів Словації буде мала мож-ливіст студіювати свій рідний язык, історію, культу-ру, як і охоронювати свою народову ідентичніст.

Непокоїт нас, же в противности до тых амбіцій, котры товаришыли заложыню Одділіня і шлідуючым за ним осягніням, зо стороны Пряшівського Універ-ситету не было зроблено дост гу забезпечыню будуч-ности русиністыкы. Про бюроратичны перешкоды і опозицію в одношыню до русиністыкы зо стороны тых, котры были против кодифікації русиньского языка, Одділіня Русиньского Языка і Культуры ІНСІЧЯ ПУ не отримало до днешнього дня педаго-гічної акредитації а ей програм є в сучасности за-грожений. Вірїме, же так, як было плянуване, Одді-ліня стане ся Катедром Русиністыкы, як сут катедры, котры екзистуют в Словації для студий мадярской, ромской і української меншын, як і тоты катедры русиністыкы, котры екзистуют в Уграх, Сербії і Чор-ногорі. Выдатны славісты на цілым сьвіті попереають русиньскій нарід в його дужынях до полных языко-вых і культуровых прав, котры были бы тотожны з правами інчых етнічных груп в Словації і пере-сьвідчени мы, же Одділіня Русиньского Языка і Куль-туры на Пряшівськым Університеті може одограти значучу ролю при досіганю той цілі.

Зато же сте недавно зачали свій функційний пе-ріод ректора, припоминаме Вам, жебы сте ся при-зріли даній ситуації. Пряшівскій Університет ма по-тенціал значучо помочы студиям одной з народовых меншын в Словації – Русинів. Притым выкличе ме-дженародну потребу і здобуде важне місце в гльо-бальным академічным кругу славістів. Пересьвідчени мы, же забезпечыте, абы русиністыка дістала тырвалу інституціональну основу на Пряшівськым Універси-теті в подбі катедры або дошлїднього програму з ком-плетном педагогічном акредитаційом.

Пол БЕСТ – професор політології Державного Універси-тету Полудньового Кенектікет, Нью Гевн
Філіпо БОДРОК – професор манаджменту Пільнічно-східнього Університетту в Бостон
Вейлс БРАВН – доцент лінгвістыкы Корнельского Уні-верситету в Ітаці, ЗША
Едворд ВАЙДА – професор лінгвістыкы Західнього Во-шінгтону в Беллінгем
Юрій ВАНЬКО – професор словацкого языка Нїтрянь-ского Університету, Словація
Томас ВЕНЦЬЛОВА – професор славянських языків і лі-тератур Університету Ейл, Нью Гевн
Юлія ВЕРХОПЛАНЦЕВ – Пенсильваньскій Університет в Філядельфії
Курт ВУЛЬПІЗР – президент Пільнічноамерицкогго Стова-ришыня Білорускых Студий Гарвардского Університету
Славомір ГИРЯК – дипломований інж. Архітект Уні-верситету Ріерсон, Торонто
Богдан ГОРБАЛЬ – Ньюйоркскя Державна Наукова, Про-мыслова і Гандльова Бібліотека
Станіслав ГАЙДА – Ведучий Інституту Польской Філо-логії, член ПАН і Медженародного Выділу Славістів, Опольскій Університет

Віктор ГРН - професор історії Університету в Мільвокі - Вісконсін

Свен ГУСТАВСОН - професор славянських мов Центр Мультиетнічних Досліджень Університету в Упсалі, Швеція

Александр ДУЛІЧЕНКО - в.о. Катедри Славянської Філології Університету в Тарту, Естонія

Джон ДУНН - Медженародний Відділ Славистів Університету в Ілєсов, Шкоція

Олена ДУЦЬ-ФАЙФЕР - доктор Катедри Східнославянської Філології Ягайлонського Університету

Міхаель ЗАРЧНЯК - професор Джорджтаунського Університету в Вошінгтон

Анджей ЗЕМБА - Інститут Етнічних Студій Ягайлонського Університету

Ніхлас ІВНС - професор лінгвістики, член Австралійської Академії Гуманістичних Наук, президент Асоціації Лінгвістичної Типології, член Відділу Загрожених Мов Університету в Мельбурн

Омар КА - доцент лінгвістики Мерілендського Університету в Балтімор

Міхал КАПРАЛЬ - Катедра Української і Русинської Філології Бешеньового Педагогічного Інституту в Ниредьгазі, Угри

Паґриція КРАФЧІК - доцент руского мови Евґрінського Державного Коледжу в Олімпії, ЗША

Філіп ЛЕ-СУРД - доцент антропології Університету в Бломінгтон, Індіана

Ендрю МЕЛІОН - професор славянської і балканської лінгвістики Університету в Чикаго

Браян МЫК-ГЮ - доцент лінгвістики Темпльського Університету в Філадельфії

Джон МІГЛЬ - директор Центра Східної і Середньої Європи Колумбійського Університету, Нью Йорк

Марк ПОМАР - Президент Медженародної Ради Досліджень і Виміни (IREX) в Вошінгтоні

Дорота ПРАШАЛОВЧ - доцент Інституту Польської Діаспори і Етнічних Студій, Ягайлонський Університет

Юліян РАМАЧ - професор Одділія Русинського Мови і Літератури Університету в Ньивым Сади, Сербія і Ч.

Уте РАССЛЬОФ - Центр Історії і Культури Східної і Середньої Європи Університету в Ляшці

Роберт РОТШТАЙН - в.о. Програму Славянських і Східноєвропейських Студій Університету в Амгерс, Месачусетс, ЗША

Елейн РУСИНКО - професор руского мови і літератури Мерілендського Університету в Балтімор

Френк СІЛЬБАЙОРІС - професор лінгвістики Державного Університету Огайо в Колумбус, ЗША

Йозеф ШКВОРЕЦКІ - професор англійського мови Університету в Торонто

Анджей ТИМОВСКИ - директор Медженародних Програмів Америкського Центра ( )

Ішіван УДВАРИ - член Мадярської Академії Наук, в.о. Катедри Української і Русинської Філології Бешеньового Педагогічного Інституту в Ниредьгазі

Галіна ФІЛІПОВІЧ - професор славянських мов Університету в Медісон, Вісконсін - ЗША

Генрик ФОНТАНЬСКИ - професор руского мови Штетського Університету в Катовицях, професор лемківського/русинського мови в Педагогічній Академії в Кракові

Віктор ФРИДМАН - професор славянської і балканської лінгвістики Університету в Чикаго

Почливіст Попрадовови

7 листопада 2004 одбыл ся в сали Книжници П. О. Гвездослава в Пряшові медженародний науковий семінар, присвячений 105. річници од дня смерти выдатного русинського поеты Юлія Ставровского-Попрадова, представителя карпаторусинської літератури XIX столітя. Організатором был Рускій Клуб - 1923 і культурно освітне Общество А. Духновича при Рускым Домі в Пряшові. Головным гарантом проекту был мґр Гавриіл Бескид, який ай семінар выкл. Цільом семінара было приближыти жытя і творчист поеты в хронологічным преререзі на фоні історичной специфікы епохы, в котрій жыл.

На семінарі участники выслушали 8 рефератів з ріжных области жытя і творчости Ставровского-Попрадова. На початку выступил Доц. Др Юрий Панько, який прочытал реферат на тему: *Великій поета і народний будитель Юлія Ставровскій-Попрадов*. Традициями русофильства в творчости Ю. Ставровского-Попрадова занимал ся Доц. Др Василь Хома. Мґр Гавриіл Бескид оцінил личніст Ставровского-Попрадова в рефераті: *Жытя і творчист Юлія Ставровского-Попрадова і їх одпечаток в науковій літературі*. Проблематыком поглядів Ю. Ставровского-Попрадова на розвій Русинів в Уграх занимал ся Др Станіслав Конечні. Др Міхал Мурцко прочытал реферат: *Суспільны, політичны і господарскы условия в окресі Стара Любовня в часі жытя Юлія Ставровского-Попрадова (1848 - 1914)*. Темом любови п поезии поеты занимала ся Др Мария Мальцовска. З заінтересуваньом был приятий выступ заграничной делеґації - едного з найвызначнішых лемківських поетів, Петра Трохановского з Польщы, який, в допроводі свого сына Ігоря на акоредеоі, заспівал творы Попрадова на власну музыку і в перекладі на лемківскій язык. Поета выступил з рефератом: *Юлія Ставровскій-Попрадов в моїх заінтересуванях і в лемківських публикациях в Польщы*. Мадярскоязычны публикации в часі його теологічных студій в Будапешті анализувал дальший заграничний гіст, Др Тібор Міклош Попович з Будапешту. На семінарі взяли участ і старостове сіл Сулин і Чертіжне (де вродил ся і вмер Ю. Ставровскій - Ред. „Б”) - пані Анна Хылякова і Інж. Петро Онуда, а і Мґр Миколай Пачута, кронікар села Чертіжне).

І кед ся обявило ряд статей по ніжній революції в русинській пресі о Ставровскым Попрадові, спомнений семінар поміг першыраз комплексово попозерати ся на жытя і творчист того великого русинського поеты кінця XIX столітя. (ММ) / *Народны Новинкы*, 42-43.2004/

ПЕТРО ТРОХАНОВСЬКІЙ

Юлій Ставровскій-Попрадов в моїх заінтересуваннях і в лемківських публікаціях в Польщі

Минуле, ХХ століття в історії Лемків – то час великої смуты. Того рока одзначає 90. річницю страдань нашого племене в час I світової войны, так на рідній землі, як і в концтаборі Талергоф, в яком вязнено цілу нашу інтелігенцію, де она по части згинула, по части же – в наступстві втраты здоровля – вмерала передчасно по повороті до Отчизны. Короткій, 20-літній меджевенний час не встиг залічыти народных ран. В 1945-47 роках вшыток наш нарід выгнано зо зеленого Бескідя. З часом лем маленька жменька мала щестя вернути в рідны страны. На днес (не числячы америцкой еміграції, якій причыны цілком інчы) 95% Лемків жыє в діаспорі, над ріками лемківського Вавилону – од Одры по Дон.

Ци в таких обставинах мож нам было думати о дачым інчым поза нашым больом? В першых роках нашого реченого Вавилону істо нияк ся то не дало. Та не мож было і вмерати на стоячы. Перший наш вздвиг был в другій половині 50. років, другій в 60-ых. Іх кінцьом, в 1969 році створено Ансамбль „Лемковина”, котрий не лем грал і сьпівал, здебільша смутны пісні, але і через поезию голосил зо сцен наш біль. Та правдиве одроджыня (най буде по Вашому – „оброда”) выникло аж в 1983 році, враз з I Лемківском Ватром¹.

О пару років скорше зачал я зберати нашу літературу. Барз гмлысте было товды мое понятя о ній, і іщы барже гмлысто явила ся візія выдання даकोї антології. Та мысль не втихла. Ту одраз повім, што мысль тотя обнімала не лем нашу Лемковину, але цілу нашу карпатску простір. Штоправда, кед ходит о ону страну Бескідя, знал я товды дакус лем Духновичовы творы, але з „Нашой Книжкы” Ваня Гунянкы (Димитрия Вислоцкого)² – той „Лемківской Біблії”, як ю жартом звано – тямил ем, же было там дуже інчых писменників. Лем як іх найти, в котрым місци зачати стерати порох забытя? І товды трафила до моїх рук антологія Олены Рудловчак і Василя Микитася „Поети”³. Вы ю, ту на Пряшівщынні, добрі знате, знате і того, же серед інчых, было там шувні творів Юлія Ставровского-Попрадова.

Ай уж мы при головній темі. Та не речу – жебым был товды захопленій уж з края, першым поміщеним там його вершом „Я Русский”, ци може радше оном самом декларацийом з наголовка; зрештом, дуже хоц-чого

я товды іщы не розуміл, был ем „зелений”, як Английці гварят – „greghorn”. Та дальшы вершы, тоты, де меньше декларувал, а веце малювал красу нашого краю – хоц писаны великорускым языком – захопили мене.

І ту прагну одраз підкріслити, што хоц в реченым часі мал я давно выкристалізувану позицію што до своей народности, хоц давно были уж поза мною ідеї „святой і неділимой Руси” – аверсії до великоруского языка я не мал. Генетычні остала во мі любов моїх предків до той святыні. Не стратила адже памят розповіді Матери, ввиджує ся мі до днес – як ій сьлзы текли, коли оповідала як в 1914 році вошли до села Донскы Козаки, як засьпівали при ранішній молитві „Отче наш”. „Вшыткы мы – гварила Мати – так ся тішьли і... плакали з радості”. А Няньо мої, бывший красноармієц, хоц знали, же Русь уж не Русь, з насолоджыньом сьпівали: „Широка страна мая радная...”. Пак, коли ем в 1962 році не припадком пішол до далекой Варшавы, до Православной Духовной Семінарії, – там такой вшыткы предметы были преподаваны в великорускым языку. І хоц бывало дост тяжко, хоц при тым тямил ем, же „мая страна” не шырока – аверсії до „русского” я не набрал. Бо любов в генах кед ся залягне, уж ей так скоро не выпліниш. Зрозуміле товды, же і – по шувных роках, по новых жытьовых науках – язык Юлія Ставровского-Попрадова приял я з вырозумліньом, а його вершы без велькой застановы вмістил до будучой антології.

Сй выдання стало ся реальне по польській „войні” початку 80. років. Навязали мы контакт з польскым видавництвом в Новым Санчы, чога ефектом было выдання кілкох невеликых двомовных (по лемківскы і по польскы) збірок сучасных лемківскых поетів⁴. В тракті іх выдання ішла робота над антологією. Зато, же выдавец хотіл ю видіти двомовну, ай в нашій думці хосенна была шырша популяризация нашой літературы, покликано групу перекладачів. В проєкті были творы такой 50 авторів, поетів і прозаїків. Такой труд мусит ся затягнути. Затягнений же перенісно час не працює на хосен. Змінили ся обставины, змінил ся начальний редактор видавництва. Конец-кінцьом пропонувано нам выдати антологію лем в польскых перекладах, на што трудно было ся годити. А неодола давний редактор, якій переніос ся зо Санча до Кракова і... взял (повісти – вкрал) вшыткы матеріалы – выдал самовільно барз окроену, цілком мініатурову антологію самой поезії⁵. З творів Ставровского помістил лем „Воспоминание Попрада”. Та вшытко едно автор, котрого днес ту споминаме, заістнувал по польскы. Зато, же выдання тотя є труднодоступне, приведу ту цілістю поміщений верш Ставровского:

Wspomnienia znad Popradu

Popradzie, synu Tatr uroczy,
Dziecię lodami skrzęcych skał,

¹ Лемківска Ватра, організувана в роках 1983-1989 через лемківске прорусинське середовиско під патронатом Ансамблю пісні і Танця „Лемковина”. В році 1990 была підступно перехвачена через проукраїнську орьєнтацію.

² *Наша Книжка*, Лемко-Союз в США і Канаді, ред. Димитрий Вислоцкий, Юнкерс 1945.

³ *Поети Закарпаття. Антологія закарпатоукраїнської поезії (XVI ст. – 1945 р.)*, Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі. Відділ української літературы в Пряшові, Пряшів 1965.

⁴ Были то збіркы: Petro Murianka, *Suchy badył*, SOW (Ślącka Oficyna Wydawnicza), Nowy Sącz 1983, Władysław Graban, *Twarz pośród cieni*, SOW 1984, Stefania Trochanowska, *Potem, teraz, przedtem*, SOW 1984, Paweł Stefanowski, *Ikona – lemkowski pejzaż*, SOW 1985, Helena Duć, *W modlitewnym bluznierstwie*, SOW 1985.

⁵ *Lemkowie piszą. Wiersze z gór i lasów*, Wydawnictwo Miniatura, Kraków 1989.

Jak oszalały fale toczysz,
To w cichość wtapiasz wodny zwał.
Ja często we wspomnieniach wracam
Do ciebie. druhu tamtych dni
I bliskość twoja mi się śni,
I serce bicia rytm zatraca.

Przecie u brzegów twoich stromych
Matczyzna kołysała pieśń
I w wodach twych, jak w Bożym domu
Uświęcający wziąłem chrzest.
Wyrosłem tam, tam się uczyłem
Od serca kochać ojców ród
I tam, w bliskości twoich wód
Swoją szlak Rusina wyznaczyłem.

Gawęd przedziwnych tam słuchołem
O tym, jak wieków wstawał brzask,
O zamkach, grodach pełnych chwały;
Jak zgiełk bitewny w znoju gasł...
Wszystkiemu kres! Lecz ty zostałeś
I dalej swój przedłużasz bieg,
I z sobą najmodrzejszą z wstęg
Karpatoruski ród związałeś.

I ja zbratałem się też z tobą,
Dzieciństwa pokochałem lżę.
Przejrzystą głębią lazuruw
Zdołałeś mnie w niewolę wziąć...⁶

Можемо бути дакус і горды, же на долго пред революційом 1989 рока зачали мы дост міцну працу над одроджыньом нашой культуры. А кед в квітні того же рока домогли мы ся заложыти Товаришчыня Лемків, діяня тоты стали ся дуже інтенсивнійшы. В „Бесіди” – часописі нашой організації зачали ся являти материалы з нашой літературы. Попри творцях з Лемковины поміщали мы поетів і писменників з Пряшівщыны і Підкарпатской Руси. І так, уж в другым числі „Бесіды” вказал ся прекрасний есей пера Олены Дуць о творчости Александра Павловича⁷, з нагоды 90. річниці його смерти. Являли ся дописы о Вашых-нашых корыфеях, представляла ся їх творчіст і без річницьовой нагоды. Так было і з Юлием Ставровскым. В 12-13 числі, на першій страні часопису поміщено його верш „Югасова лісня”, до котрой створено і музыку. В тым самым числі, попри короткым слові о поеті, опубліковано велькій – так обемом, як і силом звучаня – його верш „До Карпаторусів”, очевидні в перекладі на лемківску бесіду. Дозволю собі тыж привести бодай выімкы того перекладу:

Карпатска Русь, чом кыснеш ты, як паралітык,
Як жертва, што ій присуджено ден-два жыти?
Застыват в тобі кров, пламінчык духа згас,
На лиці бліда тін, як в передсмертний час.
Сынове твої уж глибокым сном заснули
І в багні ліни безконечної потонули. (...)

Так, дост уж того сну, карпатскій небіжчыку!
Послухай, кличут тя болячим, живым криком
Збуджены верхи гір, потоки розчерчаны:
Батурій, з мертвых стан, народе невыспаний!
Батурій, двигај уж до труду свої руки,
Най оре серця плуг, най квитне край науком.
Де сонця ясний блеск – в надії двигај зір
І найдеш шестя ту: серед Карпатских гір.⁸

В своїм слові о авторі не спомнул ем, же писал він по великорускы. Не підписал ем ся тіж під тым перекладом. Не зато, же ем аж такій барз соромливий. Кед бы-м написал: „переклад з великоруского (ци російского)” – знам, же вызвук верша в народі был бы дуже меньший. А я товды, особливі при нашым новым народным старті, хотіл кормити розметаных по світу краян великым, імпульсивным, живым патріотизмом. Гварят што ціль оправдує інструмент (средство), а я сой думам, же ем таким діяньом вельо не согрішыл – ни пред народом, ни пред собом, ни пред блаженной памяті автором.

Потім, по рокох, кед мя поставили і редактором релігійного, часопису „Антифон”, українськомовного більшістю, і там – на сотну річницю смерти Юлія Ставровского – помістил ем слово о поеті, яке позволил ем сой зачати:

„Якось так склалося у наших церковних кругах, шо боязливо заглядаемо до біографій предків унійного періоду, трактуемо його як табу, забуваючи про це, шо вони, великани наші, в вимушених обставинах відважно, мужньо боронили від західних химер наш рід. Чи можемо викинути з нашої історії 200 з горою літ? Ніяк Ні!”⁹

Там же помістил ем верш Ставровского „До мого народу” в переспіві Володимира Фединишинця на українчын. На сусідній же страні по лемківскы общырны выімкы верша „Спиш”. Ту уж під перекладом ем ся підписал. Час ішоу гу переду (адже інакше він не ходит), а патріотизму в нашым народі невельо прибивало. А і я вічно молодым, наивно-патріотичным быти не міг. Хоц під осін треба ся было вылікувати од плоджыня невинных плагіатів.

Може не до кінце і давно з тыма плагіятами так было, лем же часопис для народа (хоц тото „для народа” – то тыж на днешній час свого роду плагіат) робит ся інакше як выданя, што маюот бодай дакус популярно-научны аспірації. Таким выданьом был річник „Лемківскій Календар”, котрий зачали мы выдавати од 1993 рока. В них явила ся ціла плеяда творців зза Бесіда. Нашы Лемкы за тых, уж еденадцет, років мали можніст познати історію, культуру, літературу Пряшівщыны і Підкарпатской Руси (жаль, што тым самым рідко одвзаеміювали ся редакторы з оной страны). В календарі на 1999 рік помістили мы общырний допис о Ставровскым п. Гавриіла Бескида¹⁰. Ближачы ся гу кінцьови, п. Гавриіл писал:

⁸ Юлія Ставровскій-Попрадков, до Карпаторусів, „Бесіда”, Нр 3-4 (12-13) 1992, стор. 6

⁹ (ггт) Священик, поет – будитель (до 100-ліття від упокоєння). „Антифон”, Нр 2 (10) 1999, стор. 18.

¹⁰ Гавриіл Бескид, Юлія Ставровскій-Попрадков, „Лемківскій Календар 1999”, стор. 91-95.

⁶ Лемковие писца, стор. 23-24

⁷ Олена Дуць, Макобицькій соловій, „Бесіда”, Нр 1-2 (3-4) 1990, стор. 3-4

„Поезія Попрадова легка, делікатна в стилі і глибока в змісті і стилі, тече свобідні як вода в Попраді. А його песимізм? Виходит з того – што положыня Русинів гіршало ся з дня на ден. Вмер з полным переконаньом, што його улюблений нарід іде до могылы, а Карпатска Русь, як така, счезне з лица землі.“

Быти може Юлий Ставровскій-Попрадов – за приведеным дописом – мал шувні рації, та мы в одредакторским короткым слові під тым же дописом прикликали і свої перемышліна, выразившы іх такыма словами:

„Дякуючы п. Гавриілови Бескидови з Пряшівской Руси за надіслання допису до нашого календаря, прагнеме спрїбувати повісти – чом Юлий Ставровскій-Попрадов вмер самітний і заведений, вмер – не то же забытий народом, але навет незнаний. Был непорівнальні векшым поетычным талантом од Павловича, не бесідуючы уж о Духновичу. Они жыли і вмерали люблены. Бо – як писали, так писали, але в більшій ци меньшій мірі рідном бесідом. А бесіда – то душа народа. Родной язык не може заступити рідного языка, хоц бы незнатя на яку высоты был піднесений. Шкода, же не встиг того зрозуміти Попрадов. Не лем шкода. Жаль. Бо велика, щедрта то была душа. І хоц ніхто не вмерат веселым, але ніт нічого смутнійшого од вмераня смутным.“¹¹ „

Та закінчыти хочу більше оптимістычні. Юлий Ставровскій-Попрадов не є серед Лемків цілком незнаний, забытий. Може дакус акуратні зато, што жыє, де жыє, рідным языком. Бодай в тій жменці великой його души, яку – нибы жменю червеных карпатских ягідок – повело ся нам назберати і дарувати народова. Беручы до увагы факт, што за тогы послідні роки нашого малого одроджыня треба было зберати не лем червены ягідкы, а і вельо інчых плодів нашой земличкы, тото о Юлиі Ставровским-Попрадові назберане до рідной хыжы – не є, видит ся мі, аж так мале, незначне.

І не жыє оно лем на запечатаных на ново словами Попрадова картках, бо они з часом тьж жолкнут, сідат на них порох. Залюбленіст в несений на шыроких крылах дух поеты, казала створити до него музыку. І сьпівати ю. І вірити – може добрий вітер, бодай далеकым, тихым ехом підхвтит ю, понесе понад нашыма верхами – гын гу Чертіжному, гу веце як столітній уж могылі і повіст: Смуток Твій обернул ся в радїст. Не вшыток Ты вмер.

Ю. Ставровскій-Попрадов

Вернувшы до Отчызны

Подорожував я недавно
І в чужых краях схопил єм,
Што жыют там народы славны,
Достойны самых похвал лем.
Я виділ там прекрасны діла,
Плоды розуму, наук, муз,
Намістя людны, тыркотливы,
Замкы, костелы – в блеску цілы,
Творіня змысных людских тужб.

Та што-ж? – Ту повім простодушню:
Чудні мі было гын як-раз,
Чул єм ся смутно, аж незручно,
І з трудом тровил вшыток шпас.
Адже холодны тоты башты
Што ся кепешат гордо там,
Не то – што хыжы рускы, нашы,
Полны любви не ледащой,
Не то – што наш священний храм!

В чужыні слухал єм бесіды
Великих мовців, славных лиц,
В соймї, на вічах, ци деінде
Подивлял єм іх слова міц.
Слухал єм тіж і вченых споры,
Трафил ся не раз театр, баль,
Сьпівакы славны, велькы хоры,
Легіцькы крочки Терпсихоры,
Резонанс концертовых саль.

Та што-ж? – По звуках, едних, других
Огником блудным счезнул шлід,
Не розогнали они тугы,
Радости не принесли – ніт!
Мі слово руске, своє, рідне
Дорожше од высотных фраз,
Сьпів дівчат простий, та погідний,
Як вітер – танец іх свобідний
Милійшы од оперных крас.

В чужыні виділ я природу
Блеском чудесну – як во сні;
Винниці, сады, загороды,
Лучкы, травничкы – еден цвіт;
Я виділ верхы – высочыны,
Што блищал на них вічний сьніг,
Бродил в зеленых гущавинах,
На райскы смотріл єм долины,
Потоків срібных шлідил біг.

Та што-ж? – Природы той містычной
Краса не дїтхла мя, ни кус;
За крайом рідным цло ся вічно,
Наруча полне смутком-м нюс.
Не бродит моя фантазия
По ледах гранітовых шпиль,
Лем ту, в Бескіді моім жыє,
Потоком ярнім все бырміє,
Дарує серцю сладкій біл

Моя Отчызна ту, в Карпатах,
Серед лісистых синїх гір,
Де в хыжках малых зо загатом,
Жыє з правіка нарід мій.
Ту єм ся вродил, і до страсти
Влюбил і одяг очий вділ;
Я ій, хоц бідній, без омасты,
Але в простоті – так прекрасній
Понесу свій завітній сьпів.

Злемківщыл Петро Мурынка
3-го жолтня 2004 рока

¹¹ Два і піл слова од редакції, там же, стор. 95

MARIAN JANIGA

XII Łemkowska Jesień Twórcza

Motto:
*Zapłakała Łemkowyna,
zapłakała jak dityna*

A ten płacz miał dwa razy miejsce w historii społeczności łemkowskiej w Polsce. Pierwszy raz w 1914 roku kiedy najlepszych synów narodu łemkowskiego umieszczono w obozie koncentracyjnym w Talerhofie, a drugi raz kiedy w 1947 roku podczas tzw. akcji „Wisła” wypędzono ich z odwiecznych terenów z Południowej Polski.

XII Łemkowska Jesień Twórcza nawiązywała do tych tragicznych wydarzeń. Dwudniowy program tej Jesieni miał przebieg następujący: - w sobotę, 16 października 2004 r. o godz. 18.00 odbyło się spotkanie twórców z miłośnikami łemkowskiej (rusińskiej) literatury w Krynicy - pensjonat „Mewa”. Jadąc do Gorlic z Krynicy w dniu 17 października po drodze grupa liderów łemkowskich złożyła kwiaty i zapaliła lampki na grobach dr Michała Sandomwicza i jego dziadka - Św. Maksyma w Zdyni.

❄️ Na peršij stričy Łemkivskoj Tworčoj Oseni v krepiščkij „Mezi” dobrj sa čuli tvorčij (publikaču nasolodžad ljubovnom lirikom Jurko Charitun) i gosti - sluchacze (zničmka v seredini). Zas v gorlicčkij Rusčkij Bursi tvorčij čujot sa jak v riđnij chy-ži (zničmka dolov).

W niedzielę, 17 października 2004 r. o godz. 15.00 w Ruskiej Bursie w Gorlicach, ul Sienkiewicza 18 miało miejsce otwarcie XII Łemkowskiej Jesieni Twórczej, a o godz. 15.15 Piotr Trochanowski z Krynicy, redaktor „Besidy” przedstawił montaż słowno-muzyczny poświęcony pamięci męczenników Talerhofu - grupa młodzieżowa. To z tego montażu zaczerpnąłem słowa podane w motto: „Zapłakała Łemkowyna, zapłakała jak dityna”.

O godz. 15.45 odbyło się spotkanie twórców z miłośnikami łemkowskiej (rusińskiej) literatury. Swoje utwory czytali: dr Maria Malcowska z Preszowa. Jest redaktorką wydawanego w Preszowie czasopisma „Narodny Nowynky” dla społeczności rusińskiej na Słowacji. Następnie wystąpił Adam Barna rodem z Czarnego koła Jasionki, autor kilku książek wspomnieniowych, księgowy z zawodu zamieszkały w Legnicy. Paweł Ste-

Пан Михал Коцур –
щира душа, дбачий, правдивий
газда Руской Бурсы в Горлицях.

fanowski z Bielanki wystąpił na tej Jesieni w kilku rolach. Najpierw jako kustosz nowej wystawy w izbie pamięci w Ruskiej Bursie. Są tam nowe eksponaty z ceramiki lemkowej, w jego wykonaniu zbiór ikon stylizowanych na prastare, stroje ludowe, plakaty, a nawet krucyfiks wykonany w Talerhofie z ołowiu kul karabinowych.

Ten krucyfiks wielkości pasyjki wniósł do sali Michał Kocur w lemkowej czuście niezwykle zasłużony dla remontu Bursy w Gorlicach. Paweł Stefanowski dla całego zespołu młodzieżowego prezentującego montaż muzyczno-poetycki i reżyserowi Piotrowi Trochanowskiemu złożył serdeczne podziękowanie za „profesjonalizm wykonawczy”. Paweł Stefanowski odczytał też kilka swoich utworów. Niektóre w języku polskim. Prowadzenie całej imprezy przypadło prezesowi Stowarzyszenia Lemków Andrzejowi Kopczy z Wrocławia. Literacką besidę prowadziła dr Ołena Duć-Fajfer i Piotr Trochanowski, któ-

rzy również zaprezentowali swoje utwory. Był też wzruszający moment kiedy Piotr Trochanowski z okazji 50-lecia urodzin Andrzeja Kopczy wygłosił (odczytał z ostatniego numeru „Besidy”) laudację na cześć solenizanta. Kiedy w laudacji wspomniął o zmarłej żonie i synach Andrzej nie wytrzymał i ronił łzy będąc na scenie.

Był też moment na rozstrzygnięcie konkursu rysunkowego dla dzieci lemkowych. I miejsce zajął – Dariusz Kopcza z Gładyszowa, II – Ołena Wasula ze Zdyni i III – Anna Necio z Bartnego. Na sali oprócz społeczności rusińskiej byli: burmistrz Gorlic Kazimierz Sterkowicz, starosta Witold Kochan z małżonką, kilku duchownych prawosławnych (m.in. ks. Roman Dubec z cerkwi na Zawodziu w Gorlicach, ks. Andrzej Kwoka z Kunikowej, ks. Jerzy Kulik z Bartnego, ks. Julian Felenczak z Morochowa). Był też ks. grekokatolicki Grzegorz Nazar z Gorlic. O godz 17.30 wystąpił lemkowski zespół „Serencza”.

Zawsze jestem pełen uznania za społeczne zaangażowanie w utrwalanie i kontynuowanie rusińskiej kultury m.in. dr Ołeny Duć-Fajfer, Pawła Stefanowskiego, Piotra Trochanowskiego, Andrzeja Kopczy i innych uczestników tych

ЮРКО ХАРИТУН

* * *

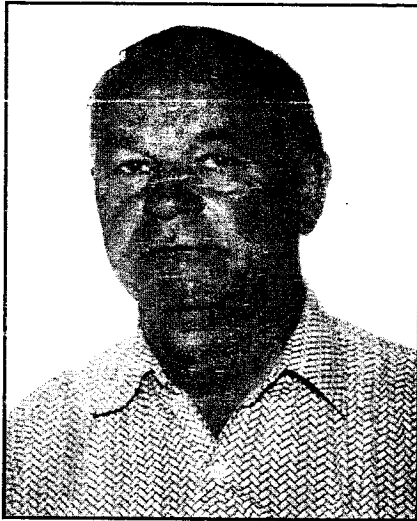
Кыбы ся час
лем на час вернув
Згадкы як гады на сонцю
звивають ся
І я ся поскручам
як їжак в клубяти
і десь під планков старов
позберам свої ябка
На лавочці в саді
послухам співанку колыскы
Піпку нянькову
запалю в ночі
В дымі не видно
зарошены очі
Не плачу
лем жаль мі
З гнізда
пташеня выпало

Lemkowskich Jesieni Twórczych. Dla mnie są zawsze jednakowo wzruszające i wzbogacające duchowo, dające nowe szersze pole do własnej twórczości.

За часописом „Tygodnik Gorlicki”.

Молодіж з Крениці і Горлиц представила словно-музычний програм Штырнадцетий рочок, посвячений 90. річници срадань нашого народу в Талергофі.

Михал Зьролка одышол до вічності

1 грудня вмер в Варшаві, а 5 грудня одданий остал рідній землі Михал Зьролка – щырий патріота Лемковини, писменник, журналіста, діяч.

Вродил ся 25 жолтня 1934 рока в Верхомлі Великій. Од маленькості барз вразливий на красу рідного сьвіта, вічний вандрівничок, заприязненой межде інчыма з Никыфором – 13-літнім хлопцьом болячом пережыл выгнаня 1947 рока. Дорастал і тужыл на обчий Му Любускій Землі. По одслужыню войска, в 1956 році нашол працу в Варшаві, ту оженил ся і остал уж в земскым жытю на все.

Не мал велького щестя до шкіл, але был барз здібний. В заводовым жытю авансувал од простого робітника до керівника будовы. В часах нашого першого одроджыня, кінця 50-ых років живо інтересувався поворотом Лемків на рідну землю (найближша його серцю Верхомля Велика враз з цілом Сандеччыном была з той можливості вылучена). Поміщал свої дописы на *Лемківській Сторінці „Нашого Слова”*. Публикувал тіж в чужомовных часописах, періодиках, як „Obserwator”, „Płaj”, „Gauto” (зафасцинувал ся языком есперанто,

познал го і опублікувал в тым языку допис „Vigilio se Lemkoj” /Велия в Лемків/). Мриял, прыбувал заложыти часопис „Мы Руснакы”. З великом пасийом зберал книжкы і всякы інчы материялы о Лемках. Давал вельократно інтервю в радио і телевизію – о Лемковині, о народі покривдженым через історію. Спільпрацувал з режисерами фільмовыма (фільм „Ja Łemko”), остаточно был консультантом фільму Кшиштофа Краузе „Mój Nikifor”. І писал, особливі інтенсивні в остатніх роках. В 1998 році вышла друком книжка Михала Зьролки „Orowieści łemkowskie”. В рукописах остало 40 бруліонів його порывів душы, мысли, яким дал наголовок „Spojrzenia i refleksje”.

В новій політычній ситуації і він на ново зачал уділяти ся в народных справах. Был членом Варшавского Кружка Товаришыня Лемків. Брал участ в численых лемківскых імпрезах, презентуваў свої оповіданя на Лемківській Творчій Осени.

Вельком його мрийом было вернути до вітчизны, до місця, де жыли його дідове, прадідове. Сполнила ся...

Похоронений остал обік вірхомлянської церкви, при матері. З того місця прекрасні видно його улюблены Горы.

Вічная йому Памят!

Веслава Домбровска-Зьролка
Петро Трохановскій

Хоронили Михала Зьролку кс. Маріян Куйда і о. митрат Іван Піпка.

Petro Murianka

Wracanie

*Pamięci
Michała Żyłki*

*Tęsknicą przeokrutną
tęskniłeś*

*Z okien blokowiska
na Mokotowie
w stronę Wierchomli
zamłone wiodłeś oczy*

*I widzisz
Michale
jak to dobrze
dwa życia mieć*

*Przynajmniej w jednym
z nich
wszystko dobrze
może się skończyć*

Wróciłeś

*Krynica,
5 grudnia 2004*

JERZY HARASYMOWICZ

Drowniak Netyfor

Skończy się barwny ikonostas Nikiforowych dni
 Kiedyś zajdzie to ruskie słoneczko za górę kudłatą
 Wejdą do izby dotkną ramienia powiedzą śpi
 A jego już na ognistym wozie zawiózł do siebie Pankrator

Ale na razie jeszcze uliczką krynicką idzie Nikifor
 Pory roku buszują wśród jego starych szmat
 I odpędza kijem od wolności swojej
 Jak psa najeżony świat

Na drzewie świata szumiącym
 Zawieszono mu budkę zieloną
 Tam sobie gniazdko umościł
 Ustrojony złotą koroną

I wyciąga stamtąd głowę jak dudek
 Patrzy sobie na głupi krynicki ludkę
 I maluje spokojnie obrazek za obrazkiem
 Zasługując na Boga Łemków coraz większą łaskę

Z tomu *Podsumowanie zieleni* (1964 r.)

Mój, czy – Nikifor

Nie chciałem wypowiadać się o filmie „Mój Nikifor”. Mógłbym, tak czułem, wypowiedzieć się źle, a mieszkam w Nikiforowej Krynicy i każdy by na mnie (no może prawie każdy) spođe lba patrzył, bo wyłamałbym się z euforii, jaka zapanowała po premierze filmu. I panuje.

To znaczy – euforia jako taka mięła dawno, kiedy tylko prasa się wyszumiała. Kto by na co dzień nosił jakąś tam historię o oberwańcu. Który do tego był, ponoć, Łemkiem. Panuje już tylko samo przekonanie, kiedy się w dyskusji na temat natknę. O pięknym, wzruszającym, „prawdziwym”, „z życia wziętym” filmie.

Owszem, wzruszający to on i był. Ja „też” się wzruszyłem. I wzruszony byłem tak długo, dopóki nie dotarła do mnie świadomość, że Krauze sobie jednak poleciał, – że przecież główni bohaterowie filmu nie byli postaciami li tylko literackimi. (Mówię – bohaterowie, chociaż film nosi tytuł „Mój Nikifor”. Który z bohaterów – Mój czy Nikifor jest tu główny, można się spierać, jednak ze wskazaniem na tego pierwszego. Bo on to właśnie, szczerzy, szlachetny oddał całą swoją młodość, całe jestestwo dla dziada-gruzlika, chociaż i artysty).

Postać historyczna, bez względu na indywidualne spojrzenie, powinna ambitnego reżysera, autora scenariusza do czegoś zobowiązywać. Historyczna, a więc nie tylko autorska. Tym bardziej, kiedy w grę wchodzi uczucia całej społeczności, kiedy ta postać jest dla niej symbolem, dla decydenta zaś (w aspekcie całokształtu historycznej kultury) tylko interesującym przyczynkiem. A ile tu użyczono Łemkom? Nikifor mówi po łemkowsku (jednak mówi). Śpiewają Aniołowie. Ale tego świat i tak nie skojarzy. O to chodziło?

Czytam, raz jeszcze czytam wielki wiersz Harasymowicza. Pisany, publikowany czterdzieści lat temu, za twardego komunizmu. Tamten świat zabił mój naród. Chciał zabić Drowniaka. Ale on się nie dał zabić. Dał temu wyraz humanista tamtego czasu.

...Dziś prawdziwych humanistów już nie ma. Piękno szukania prawdy odeszło z naszego kraju, boję się – że na zawsze. (Murianka)

АНДРИЙ КОПЧА

(Nie)Mój Nikifor!

Епіфан Дровняк, знаний барже яко Никыфор (пізнійше додано му офіціяліні, бо урядо-во – Кгуніські, якбы не мал метрыкы!) од понад шістдесятох років ест объектом маніпуляціі і недомовлінь. Выхований в перманентій біді през матір немову, высьмівуваний так през Поляків, як і през своїх – Лемків, през долги роки не маючы своґо кута, з часом стае ся узнаным в сьвіті малярьом – примітивістом. Але до кінца буде собом: малым чловечком, котрый все повтарят лем едно слово: малювати! Бо малюваня было його цілым сьвітом! Малювал на чым ся дало і де ся дало. І власні тоты, на перше смотріня богомазы ці барже пасуе назвати іх дітячы малюнкы, дали му славу і місце в сьвітової галеріі малярів.

І як на зліст, хоц Никыфор намалювал тысячы образів і образків, то о ним самым не лишыло ся за дуже іконографічных памяток. Еден ці два фільмы документальны, кус знімок і то вшытко. Не было еднак полного образу Никыфора. Та жыют ішы люде котры знали і добрі памятут Никыфора, могли бы скоригувати книжку ці фільм о-Ним. І зато коли ем ся довідал, же амбіній режысер середнього поколіня, автор голосного фільму "Dług" Кшиштоф Краузе підняв ся зробіти фільм о малым велькым Лемку з Крениці, барз ем ся втішыл, бо уж ем навет мал кандидата до той ролі, тіж Креничанина (для мене ест Никыфором біс – чытачы "Бесіды" на певно ся додумуют о кого ходит!), але коли ем почул (а было то три роки пред премьером!), же Никыфора мае заграти... баба, мій ентузіязм ослаб. Што правда барз люблю і ціню Кристину Фельдман (і то вцалі не за ролю Бабкы в серіялю "Świat według Kiepskich"), то повірня ій ролі Никыфора было для мене непорозумліньом. І хоц попрез характеристизацію ест до Нього барз подібна, то зараз видно, же то баба, а преця Никыфор, хоц лихого росту, бабом не был! Хыбаль, же таком хотіл Го видіти режысер!

І хоц сам фільм оповідат о остатніх семох, хоц з паролітньом перервом, роках жытя Никыфора, то хыбаль барже посвячений ест Маріянові Влосінському (граному без выразу през Пйотра Гансарчыка) і його проблемам з опікуваньом ся несфорным підопічным (може зато фільм ся зове "Муй Нікіфор"?). Зас з фільму не до кінца відомо ці Маріян Влосінські опікувал ся Никыфором, бо Никыфор "велькім маляжем был" ці тіж зато, бо достал такій приказ (яко тіж маляр, лем од пропаґандовых і святочных (державных) госел.

А сам Никыфор? Но што-ж, Краузе разом зо своіом женом Йоанном (вспісценаристком

фільму) вказал Го нам яко безрадного хоц впертого чловечка, котрый плянче ся медже малярньом, в котрій робит його опікун, а креницкым дептаком, де вказус свої малюнкы, котрыма нихто ся не інтересуе. А преця в 1960 році (початок фільму) Никыфор был уж узнаным в сьвіті малярьом, мал выставки в Парыжі і в Амстердамі, же уж о варшавській Захенті не спомну. Но і не ходил як остатній дзяд, лем уберал ся "з паньска", очевидні в міру своїх фінансовых можливости, бо уважал себе за маляра Матейку (під таким призвском был вывезений під Щецін в Акціі "Вісла", о чым в фільмі нее ани слова).

Кшиштофа Краузе не інтересуе тіж народніст Никыфора (може узнал, же артиста той міри не утожсамаят ся з нияком народністю). Што правда в фільмі падат раз стверджыня, же Никыфор то Лемко, але выповідат е сельска газдыня, в котрой Никыфор мешкат ці радше вегетуе, то значыт особа, на котру не вельо звертат ся увагы. А преця сам Никыфор мал ся за Лемка, барз тішыл ся, кед приходили до него краєне. І барз рад лем по лемківски бесідувал!

Очевидні не мож фільмови одмовити вшыткых вальорів, хоцбы таких як знімки зимовой Крениці в ночы, лем же то уж не ма дуже спыльного з Никыфором. Дуже барже волю Його образкы на тектурі як знімки в фільмі в Істменкольорі.

Історія немалювана

Інтерв'ю Богдана Горбалья зо Семаном Теличком і його женом Параском з Йонкерс, ш. Нью Йорк

(продолжыня - 1)

Богдан Горбаль: Чом люде хотіли іти на схід?

Параска Теличка: Тай же гын буде добрі жыти! Зато хгіли.

Б.Г.: Ци приходил дахто нагварювати люди до выїзджання на схід?

П.Т.: Товды не знам ци хтоси приходил нагварювати люди до такого. Лем пізнійше, по війні – то приходили делегаты і розповідали якы то чуда сут в Росіі. А товды, перше то люде хыбаль веце сами себе нагварювали. Бо, прикладово, был такій Мірко Цимбала, котрый был колиси в Росіі і барз хвалил, што гын добрі жыти. Як была тамта війна 1914-1918, то забрали дуже Лемків до Росіі, на роботу – тых котрых зімали в неволю, на фронті. Они были порозсыланы по ріжных кутах Росіі і робили на газдівках, альбо в фабрыках. Та товды, за царя, было добрі, а потім змінило ся – як уж пришол комунізм.

Б.Г.: Ци знате хто пішо на схід в 1939 році?

П.Т.: Я памятам лем одного Ковальчыка, з Устя. Хлописко был богатий – колиси был в Гамериці і вернувшы домю крас хыжу поставил, таку як школа, альбо плебанія. Осібне стодолу мал і добрі ся му вело. Початком війны задумал іти до Росіі, тай і так зробил. Пізнійше, коли Німці пішли дале на схід – вернул ся домю. Він был родина до Прусака в Квятоні – то тоты повідали, што він пришол домю в мішок одітий. Так гын добрі жыти было! Так ся люде од нього довідали і навчыли (хоц не вшыткы!), што гын біда і нес до чого іти.

Б.Г.: Як выглядало забаряня люди на работы до Німец?

Семан Теличка: Німці вызначали на громаду ківко осіб мае іти на работы і тівко мусіло піти. Далій ся тым Німці не занимали, лем така спеціальна комісія была покликана з самых мешканців села. До ншой вошли самы такы, котры ся в громаді веце рахували, урядники – як шолтыс (Василь Пыртей) ци його заступник, муж довіря (котрый в селі мал занимати ся бідныма і сиротами). Іх вшыткых было 24 осіб. То был комітет з вартым. Они назначали хто ківко мае дати Німцям контингенту і хто мае іти до Германіі на работы. Тота комісія в нашым селі то свої родини хоронили, а інчых, чужых – цу то сирота, ци бідний, то такых до службы Німцям попыхала. Так, што з такых бідных родин то бы і вшыткых з хыжы

забрали, штобы лем себе спасти. Мене трираз забрали до Німец на работы, за мою сестру – і все-м втюк. В перший рік війны я мусіл дати Німцьови пят штук худобы нараз. Они узнавали расовы коровы (барнасты), а як были таркасты коровы – то брали на третю і четверту клясу і бесідували, што они ідут на мясо. Тоты таркасты коровы, червены были найліпшы до хову і до доіня, але што з того кой іх позаберали. Тай мі лишыло ся лем двое статку і я мусіл кошелі зо себе продавати і якоси од люди телята купувати, штобы ся якоси коровы доховати. Так пізнійше мал ем дві коровы і явівку. Остатной осени, коли уж Німці мали втікати, пришол до мене шолтис зо своїм братом і муж довіря, Ваньо Дудра, котрый мал занимати ся сиротами, а я был без вітця і без матери, лем зо сестрами – то мі з тых двох коров казали єдну Німцьови оддати. Я ім повіл, што не дам. Нияк дати не можу. Можу дати явілку і уцю, або дві уці, але коровы не дам, бо я ходжу все на фурманку робити і всяди мене женут, і я не буду о сухым хлібі ходил. А часом і так є, што і хліба нес готового, бо я ішы з єдной фурманкы не вернул – а уж был ем на другу вызначений. І мусіл ем іти бо як ніт – то бы пришли Українці і чловека зо сьвіта змарніли.

(...) **Б.Г.:** О што ходило з тым назначыньом на фурманку?

С.Т.: До ліса ходили по дерево, на підводы, когоси деси возити. Найвеце было работы до ліса. Призначали мі і по 30 метрів дерева вывезти з ліса до Горлиц, єдным коньом, протягом єдного місяця. Та тівко мі часу не старчыло, бо я єдным коньом нияк тівко не міг зробити за місяц часу. Зимом ходил ем заєдно, але коли пришла яр, то прецін треба было на поли робити, бо треба было з чогоси жыти.

Б.Г.: Розумію, што тота работа была роблена для Німця.

С.Т.: То вшытко было для Німця, але назначала ківко хто мае зробити Громадска Комісія.

Б.Г.: Што то была за комісія?

С.Т.: То были люде зо села. Медже нима был шолтис, Ваньо Дуда, Гавріл Пыртей, Мілько Мучка, Марко Астряб, было іх гын дуже, але гнеска веце імен не памятам.

Б.Г.: Ци то тота сама комісія, котра назначала хто ківко мае дати контингентів?

С.Т.: Тота сама. Мала она тіж варту, яку назначано штоденні. Было в ншой 24-ох хлопа. Ходили они по селі, мали тримати порядок і смотрити ся ци де партизанты не ходят.

Б.Г.: Ци тота варта мала якісу зброю?

С.Т.: Ні, нич такого не мали.

Б.Г.: То як они могли зімати партизанта?

Церков в Смереківці, ріднім селі С. Телічки. Фото: З.Музык

С.Т.: Тай партизан міг їх ішчы натолчы. Така то была варта, але прецін мусіли тото робити – бо Німці казали. Шолтыс так ім все бесідувал: Коли взрите партизана, мате його зімати і до постерунку привести. Є! Зімай партизана, як він з автоматом – а ты з кыйом, або і без кыя. Коли шолтыс так колиси повідал на стрічы громады, то я одозвал ся і бесідую, што як хочете, шгобы сме партизанів імали – то нам дайте зброю, бо інакше нич з того не буде. Тай він гварит, што зброї не вільно мати, лем так треба імати. Я нич веце не гадал, бо не вільно было. Як штоси ся веце повіло, то він одраз бесідувал: Заран будеш інакше радил. Значыло, што придут до тебе такы, што тебе навчат як маш Німцьови служыти.

Б.Г.: Што то за громадска стріча, о котрій бесідуєте?

С.Т.: Коли треба было штоси мешканцям переказати, якісе заряджыня, ци штоси інпле – товды Громадска Комісія скликувала стрічу. Могли прити вшыткы, але не вшыткы ішли. Ціла варта мусіла гын быти, бо товды доставала приказ де мае ходити і шго робити.

Б.Г.: Ци якісы Німці сідили в селі цілий час?

С.Т.: Постерунок был в Іладышові. Гын сідили Українці, а коменданта мали Німця, він писал ся Дуе. Тот Німец был людскій, правдивий такій як мае быти человек. До нього мож было прити, повісти што ся мало до повіджыня і він выслухал і судил справедливій, як судя. А Українці были брьдь.

Я мал колиси таку справу з Радзіком з Іладышова. Коли робили таму на дорозі (вода мала іти іншом дорогом), то призначыли по едным человеку з каждого номера робити гын три дни. Зачал ем робити біля того Радзіка, а він зачал мене прозывать: „Телічка не гзий ся, Телічка не гзий ся” – і так заедно. Першого дня я тото принимал в жарті. Другого дня раджу йому так: „Пане Радзік, перестанте мя прозывать, бо як ні то я з вами зроблю порядок.” Він гварит на тото так: „А што мі зро-

биш?” – „А зімам Вас за ногу і шмарю гев до того корыгта.” А він далі до мене скаче і повідал: „А спрібуй!” Мі уж не треба было двараз бесідувати, так мі ся його перезываня сприкрито, што одраз підскочыл ем до нього, зімал за ногы і шмарил на тачкы. „Што мі будеш цюкал і цюкал заедно, посеред люди!” – повіл ем ішчы йому. Він ся позберал на фурманку і пішол на постерунок. Одтамале послали до нас Українців, справдити што ся стало. Тоты прішли і списали протокул. Робили гын товды тіж Полякы, деси споза Горлиц і они чули як Радзік мене прозывал. Коли Українці списували протокул, то старий Федор Ворона присьвідчыл, што Радзік мене прозывал. Польскы робітныкы тіж підперли тото сьвідоцтво. Українці тото вшытко списали, але по роботі казали мі прити на постерунок, до Іладышова. Так зробил ем, але того коменданта Дуе не было. Ходил ем до нього цілий тыжден, ден за дньом і нияк не міг ем його зімати. Він был тіж комендантом в другым місци, Устю Рускым. Зато сідил троха гын, троха в Іладышові. Котрисого дня я зас прішол ем на постерунок мельдувати ся, а Дуе зас был деси інде. Стрітил ем гын товды едного знакомого поліциянта Українця, котрий зазріл в тот протокул, тамтого дня через іншых Українців списаний і бесідує так: „То-с Ты за партизана вписаний!” Люде уж вчаснійше бесідували, што мене так в тым протоколі обмазали і што зато мене возмут до лагру. Тот знакомий поліциянт повіл мі, што Дуе буде дома в Іладышові вечером, тай товды можу прити з ним бесідувати. Я так зробил. Вечером прішол ем на постерунок, а Радзік уж гын сідил і добрі нациганил. Товды я повіл вшытко так як было. „А тото – повідам – што Радзік гварит, то неправда. Сьвідкове на тото тіж сут.” Німец барже мі вірил і зьвідує ся Радзіка: „А што Вы хчете од нього?” Радзік на тото одповіл, што він хоче, шгобы мене засудити за тото, што я ним шмарил, він потолк ся і ногавкы собі розпорол. Товды Дуе повіл так: „Але він не виноватий, лем ты-с виноватий. Ты-с до того довел, тым што-с його прозывал. Зато Ты мац принести гев горівкы і перепросити ся з ним.” Радзік зачал бесідувати, што він не ма гроши і не може тепер купити палюнкы. Коли уж знал ем, што мене признали невиноватым, а засудити Радзіка – то почул ем ся барз добрі. Подумал ем собі, што коли я мам грошы – то піду до кооперативы і принесу палюнкы, за свої грошы. Так зробил ем і выпили сме по погарику, Дуе, мы оба і тот Українец, котрий гын мал варту, а котрий был за перекладача. Радзік мусіл мене перепросити, подати мі руку і так ся тото скінчыло.

(продолжыня наступит)

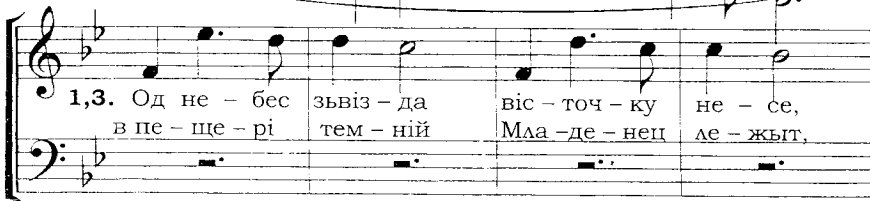
Од небес зьвізда

Слова і музика
Михал Сандовичобробка на муж. хор
о. Юрій Шурбак

Т. Мм...

1,3. Од не - бес зьвіз - да віс - точ - ку не - се,
в пе - ще - рі тем - ній Мла - де - нец ле - жьт.

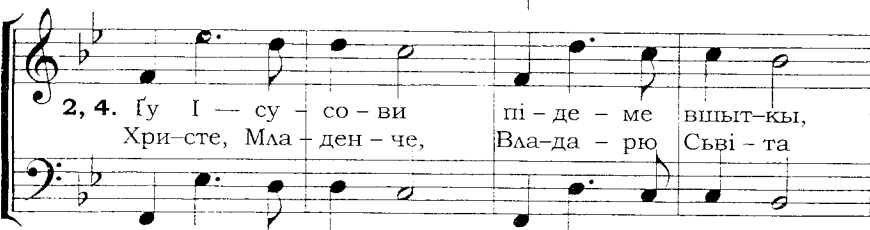
1. што в Ви - фле - с - мі вро - дил ся Бог,
Пре - чьс - та Ма - тір

2. ко - лы - ше Го: Лю - лі, лю - лі, лю - лі, ля.

2, 4. Гу І - су со - ви пі - де - ме вшыт - кы,
Хри - сте, Мла - ден - че, Вла - да - рю Сьві - та

1. же - бы нам зьс - тил ви - дже - не в снах,
дай ще - стя лю - дям,

2. дай ще - стя нам. Дай нам, дай нам, дай нам, дай.

Од небес зьвізда

Од небес зьвізда вісточку несе,
Што в Вифлеємі вродил ся Бог,
В печері темній Младенец лежыт,
Пречыста Матір кольше Го:
Лю-лі, лю-лі, лю-лі, ля.

Гу Ісусови підеме вшыткы,
Жебы нам зьстил ношене в снах,
Христе - Младенче, Владарю Сьвіта,
Дай шеста людам, дай шеста нам,
Дай нам, дай нам, дай нам, дай.

Дост маме журбы, дост маме горя,
Спокою, згоды гнеска нам вділь,
О Всемогучий, Вседобрий Боже -
В серця спрагнены націю сій,
Сій нам, сій нам, сій нам, сій.

В печері темній вшыткы послули,
Спит старий Йосиф,
пастушкы сплят.
Лем Божа Матір кольше Сына
Гет - до свитаня, білого дня.
Лю-лі, лю-лі, лю-лі, ля.

Слова до той коляды написал Михал Сандович по російскы, понеже был то язык його дітинства, ай добрі го знал. За жытя просил мя, жебым написал слова лемківскы. Не встиг ем за Його жытя. Але вірю, же Ангели в небі засьпівают му ей. По лемківскы. І мы при Велиї, на 1. річницю Його оселіня в небесах - засьпівайме, хто може. І хто ма таку дяку. (Мурянка)

Z ŁEMKOWSKIEJ SKRZYNI. Część pierwsza. Opowieści z Ługów i okolic, Wydawnictwo Lemko Tower, Strzelce krajeńskie 2004, str. 152, ISBN 83-910742-8-5

Z ŁEMKOWSKIEJ SKRZYNI. Cz. druga. Opowieści z Brzozy i okolic, Wyd. Lemko Tower, Strzelce Krajeńskie 2004, stron 280, ISBN 83-910742-9-3

Во вступі до першої частини „Z łemkowskiej skrzyni” редакторе виданя пишут: „Opowieści, które znalazły się w tej książce, zebrały dzieci z Ługów i okolic (i analogiczne do drugiej частини – діти з Бжозы і околиц). W ciągu dwóch tygodni letnich warsztatów wypytywały o przeszłość najstarszych łemkowskich mieszkańców powiatu strzelecko-drezdeneckiego, a także swoich rodziców i sąsiadów, zbierały

zdjęcia, rysowały drzewa genealogiczne”. Зібраний матеріал поділено – ці як пише ся дале во вступі – натуральным способом сам ся поділил на три частини – выповіди трьох генерацій: дідів, родичів і діти. Властиви – на штырі частини. Тоту четверту част становлят фотографії і дакус документів, векшістю в другій частини виданя.

Наше заінтересуваня очевидні наставлене є передовшыткым на выповіди. Гожівщина, на мапі лемківской діаспори в Польщі занимає місце дост особливе. О кілько Поморя (пілніч) засимілювало ся до цна, Шлеск (полудне) тримат ся іщы – як на обставини діаспори дост добрі, Любущина, Краєнщина находит ся днес – не лем географічні – посередині. Іщы нібы дакус дыхат по своїому, але є то оддых далеко не полныма грудми. І тоту, знану нам, правду потверджують приведені выповіди:

Mało które dziecko umie teraz po łemkowsku, choć oboje rodziców pochodzi z Łemków, to mówią po polsku. Mam tu po sąsiedzku (...) co te Watry organizuje to u niego dzieci po polsku mówią, choć do cerkwi chodzi i dzieci czasem przychodzą i żona na wszystkie wielkie święta jest w cerkwi – гварит п. Михал Гавран, представитель покоління дідів.

П. Богдан Сивец, репрезентуючий покоління родичів повідат: *Łemkowie kiedyś, jak mieszkali w swoim skupisku, to po łemkowsku tylko rozmawiali. Ale tutaj bardzo chętnie i szybko przechodzą na język polski.*

Андрій Адамірович, з наймолодшого покоління, котрий – як сам визнає – крещений был в православної церкви, але до Першой Сповіді (комунії) пішов до костела, констатує: *Ludzi młodych, którzy czują się Łemkami, właściwie tu nie ma. Nie przywiązywali wagi do języka łemkowskiego. Rozmawiali póki była babcia, a jak babcia zmarła – to się łemkowski skończył.* Але додає барз заскакуючо: *Gdybym miał dzieci posyłałbym je na lekcje łemkowskiego, żeby znaly swoje korzenie.*

Поминме уж того, же коріння, бесіда то рідний дім, а на лекціях мож ся лем досконаліти – таких будуучых выповіди, і то акуратні серед наймолодшого покоління, є шувні. 19-літня Ма҃да Пелехач дарує в своїй выповіди – речи бы – апологію лемківскости:

Chyba każdy ma uczucia patriotyczne. Kiedy piszę w szkole pracę o patriotyzmie narodu polskiego, myślę so-

bie, że mój patriotyzm należy do Łemków. Muszę być wierna mojej kulturze. Jestem obywatelką Polski, ale mój naród to Łemkowie z gór, a ojczyzna – Łemkowszczyzna. Łemkowie muszą przetrwać. Skoro już tyle przetrwali. Skoro rozwijają się. Nie może być inaczej. // Przyszłość będzie dobra, optymistyczna.

Такий патріотизм серед молодого покоління в Горах, ці міцнішых осередках Шлеска од шувных років не є ничым заскакуючым. Та в устах дівчате, яке признає ся (потверджуючы загальну ситуацію „серединной діаспори”), же – *kiedyś nie mówiłam po łemkowsku, dopiero niedawno się nauczyłam. Mówię słabo, ale staram się.*

...Як дуже годна вдіяти школа, і то напротив пред хвилём выповідженому преконаню – же основны вартости выносите ся з дому. *Zawsze rozumiałam, co mówią rodzice i dziadkowie, – гварит дале Ма҃да – ale czułam jakąś barierę. Ciężko ją było przełamać i zacząć mówić. Wiedziałam jednak, że przynależę do Łemków i to do czegoś zobowiązuje. W ósmej klasie zaczęłam uczęszczać na lekcje języka łemkowskiego, prowadzone przez księdza Artura Grabana.*

...Тримам в руках свідоцтво, выписане пред роками на назиско Артура Грабана. Щесливі єм ся помылил при выписуваню і остало мі на памятку. І тишу ся днес, коли чытам таку выповід ученика ученика... Аж сягну з охотом по наступну:

*(...) Kiedyś mówiłem po polsku – do siódmej, ósmej klasy. (...) Aż przyszedł młody, energiczny ksiądz i wszystko się zmieniło. Zaczęła się nauka języka, wyjazdy na obozy w góry – повідат 20-літній Марко Потоцкій. І такої заскакує: *Łemkowie nadal będą Łemkami. Na pewno. (...) Myślę, że w Polsce jest dużo Łemków, tylko nie przyznają się do tego. Ja się przyznaję. Na spisie powszechnym też powiedzieliśmy, że jesteśmy Łemkami...* (тот вельокрапок походит од мене – ПТ), *choć nie ma takiej narodowości.**

І заходжу в голову – як то?! Казал сой в рубриці „народовоść” записати „łemkowska”, хоц неє такої народности? І одкале выноє такє шпецкалькуляційне переконаня молодий (одроджений!) чловек – з дому ці зо школы?

Тишу ся і заходжу в голову. Тишу ся, кед чытам выповіди діти, їх родичів. *(Wielkim przeżyciem było dla mnie, gdy pierwszy raz przyniosła /córka/ świadectwo szkolne z oceną języka łemkowskiego. Pokazywałam to całej*

rodzinie. – Ірина Криницка) Заходжу в голову. кед серед тых численних выповіди (ай безпосередніх розмов) не находжу бодай малої рефлексії – хто причинил ся г'у тому, же мож днес вчыти лемківського языка, вписувати з того предмету оціну на свідоцтві? Бо хыбаль не Стоваришыня Любителів Лемківской Культуры.

Тішу ся, велькым серцьом ся тішу, же одроджує ся бодай малий острів на безкраім морю поморско-любуско-краєньской діаспори. Непокою ся, же острів тот – наступний, по кілках лемківських стоваришынях выниклых по Стоваришыню Лемків (статусы стоваришынь маюць аж і ансамблі – „Лемковина”, „Кычера”, „Серенча” і, здає ся, інчы) – є островиком ізольованым од цілости. Быти може то хосенне од стороны економічної, гляданя фондів. Быти може на малым подвірци працує ся з векшом пасійом (то прикмета капіталізму). Быти може... Але во мі, немолодым уж чловеку, попри радости є і непокій. Капіталізм то кооперація. Конечна. Ци она існує в нас? Кед уж не в формі конечной спілпрацы, то хоць лем взаімной пошаны? Бодай куртуазийной, акуратні – капіталістычної.

...Загнало мя, але такім уж єм і інчий не буду. Гварю што мышлю, а не мышлю – што гварити.

А звернути увагу хтіл бы-м ішы на вельо аспектів жытя Краєнціны (не лем самого в собі выданя). А ту місце втіче, час бы кінчыты...

(...) *Pod Lubinem, na wsi, jest cmentarz, gdzie krzyże są trzyramienne, a napisy – cyrylicą. W naszych okolicach nie ma takich cmentarzy* – повідат Марія Тутко. То найкоротша і найтрафнійша характеристыка „тых околиц”. Зауважу што в околицях Любіна, і не лем, є шувні таких цмынтерів. Ту неє. Чом? Знає тото Марія Тутко, котра по роді з Крільовы Руской / Богушы. Вшыткы знаме. Але выповім, бо повідам што мышлю.

Роками, десятильціями рядила Го-жівщином, вчыла Лемків ідеоной правомысности уєскатівска „ковальщина”. А на острові – кед заузіме терен до просторі інтєресуючого нас днес выданя – Фльоринка, але „меншынова” Фльоринка. І маме нашлідкы – якы маме. Полний єм подиву для Вас, Отче Артуре, – же веде ся Вам двигати тот крайній край зо страшеной руїны. І хцу вірити, же поведе ся зробити неєдно ішы велике, благородне діло. І хцу вірити – же в будучности помічне буде в тым знане Вам з професії понятя „Соборности”. Єже свята єсть.

Олекса Бевка

СЛОВНИК-ПАМ'ЯТНИК

Bevka Alexa

EMLÉKSZÓTÁR

Олекса Бевка, СЛОВНИК-ПАМ'ЯТНИК, Діалектний словник села Поляни Мараморошського комітату. Ред. Іштван Удварі, Ніредьгаза 2004, стор. 180, ISBN 963 9385 79 4, HU ISSN 1216-9986

Кілко то уж книжок з науково-выдавничого осередка Studia Ukrainica et Rusinica Nyiregyhaziensia даным мі было приближыти Чытачам *Бесіды*?! А в кікох припадках не повело ся мі того зробити! З Ніредьгазы, завдякы проф. Іштванови Удварі дотерают до нашой редакції дост реґулярні тамтышні выданя (мам на мысли выданя з обсягу русиністыкы), але не вшытко годен в нашым часописі запрэзентувати. Адже жебы то-то зробити, треба книжку прочытати, а штонайменьше – в припадку таким як тот – як суцо прэзрити. Не все, в даным часі, є на то час. Не все тіж прочытаня рівнат ся з можливістю доглубнійшого омовліня працы (ту такой можливости найчастійше неє, зо взгляду на ограничене місце) ци хоцьбы і сконденсуваного переданя істоты – зо взгляду на окріслєну професійніст тематикы даного, до чого треба бы і професійного підходу гевсой страны.

То словник-пам'ятник – чудове поле до занятя ся ним через славісту і... гунґаристу. Словник бесіды єдно-го села на румуньскій Мараморошцині, величезного села, з присілками числячого понад 9000 мешканців. Ту, як пише во вступі др проф. Іштван Удварі, за спостереженнями О. Бевкы – (...) у 70-х роках 20 століття у мовному вживанні мараморошських русинів сталися значні зміни:

почали зникати архаїчні і запозичєні (зокрема з угорьскій мови) елементи. Їх все значнішою мірою замінюють запозичєннє з румуньскій мови.

І зато запалений автохтон той землі, О. Бевка, взяв ся пред парудєсьтьома роками за збережєня велького родимого богатства. Пару років дуркал о выданя свого труду до ріжних двері, аж повело ся му тото в Ніредьгазі. А богатство то велике і... для нас. Веду очами і што кус находжу, припоминам сой хоснуване через Маму (річник 1904), а мном уж страчене слово. Може і Вам іх приближу. Але не днес.

ЛЕМКІВСЬКІЙ РІЧНИК 2004, ред. П. Трохановскій, выд. Стоваришыня Лемків, Крениця-Ліґниця 2004, стор. 160, ISBN 83-909730-1-4

Тогорічне выданя нашого альманаху в цілости посвячене талергофскій тематикі. Сруб тексту (понад 100 сторін) становит *Дневник Лемка з Талерфу* Теофіля Куриллы. Написаний был по русийскы (такій был час) і выданий першыраз в III томі *Талергофского Альманаху*, в 1930р. По 90-ох роках од написаня і 74-ох од друку прочытаме го по лемківскы, в тлумачыню редактора выданя, зо вступным словом др Олены Дуць-Файфер.

Окрем того поміщаме в річнику спис Лемків, окремыма селами, вязнєных в Талергофі (тіж за спомнєным выданьом, з деякыма коректєтами). Дополнюють річник материялы документуючы тогорічны обходы 90. річниці Талергофу. (пт)

ВАНЬО ГУНЯНКА

Гордіст

(выімки
зо вступу)

Гордіст, пыха, знате добрі,
То паньска хворота,
Але часто ся тыж іме
І простого хлопа –
Даякого там шолтыса
Або простой бабы,
Што гонором парадус,
Подібна до жабы,
Што ся часом так надус,
Што аж пукне скоро...
Така баба все хворіє,
Все треба дохтора...
Зас найвеце хворий пыхом,
Як з хлопа пан выйде,
(Такій з хлопа пан все праві
людям на сьміх выйде...)
Тот уж так дре ніс догоры,
Жердьом не достане,
Такій все ся каже звати:
„Добродзею пане”.
Або як пан превелебний
З хлопа коли буде,
То найперше руску – хлопску
Бесіду забуде!
Забуде бесіду мамы,
Забуде до рока –
І все буде по мадярскы,
По паньскы мондокал...
Або дохтор з хлопа вышол,
Родил ся в Шариши,
А він на Камчатку смотрит,
На Камчатку – пышний...
(...)
(Коли) у хлопского сына
Пыха ся вкоренят,
Затвердне потім во гріху
І ніт му соасеня,
Бо по своїй, по глупоті
Грїх не може стерти
І остане уж на посьміх
Народа до смерти...

Взято з виданя:
„Сім грїхов головных”
Клівленд, 1934

ЧОРНИЙ ГУМОР – ЗАЄДНО ДЛЯ НАС АКТУАЛЬНИЙ

Карпаторус:

— Гелло, мистер Жаткович! Ноле,

задзвонте в тот „Дзвон Свободы”!

Жаткович: — Не можем задзвоніц,
бо Татічек шерцо взял і трима...

(Карпаторускій Календар Ваня Гунянки – 1931 р.)

Мудріст
старожытных

Міцнійшыі єм од долі – отже
не може мі она зашкодити. (Овідий)

Завдякы терпеливости легше зно-
симе того, чого не мож направи-
ти. (Гораций)

На вкушыня злых языків нес
лікарства. (Аристофан)

Найвекшом потїхом є брак ви-
ны. (Цицеро)

Річы природжены шпетны не
сут. (Еврипід)

Нес нич в сьвідомости людскій,
чого бы скорше не было в почув-
твовым дознанно. (Аристотель)

Не вшытко можеме вшыткы.
(Вергілій)

Нес ничого гіршого нич блука-
ня по чужых краях. (Гомер)

Максим і Клим

— Сходиш ся іщы, Климе з том
Ганічком з Береста?

— Ніт, то уж конец. На другу
неділю ся з ньом женю.

***

— Де так женеш, Максим?

— Йой, та не хцу допустити до
біятыкы..

— А хто ся хце бити?

— Тамтот, што летит за мною!

***

Клим, коли фіякрувал іщы в Кре-
ниці, вюз раз окропечні бесідли-
ву, а при тым барз брыдку паню.

— Ци спокійний тот кін, не збі-
сит ся, не бухне нами до фосы?

— Нич ся не страхайте, він ся
нигда не озерат.

***

Максим в дохтора:

— Пане дохтор, як ся задумую,
чомси одраз червенію...

— А прїбували сте думати о да-
чым інчым?

